==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

એમ.પી. સિમેન્ટ મેન્યુફેક્ચરર્સ એસોસિએશન

વિરુદ્ધ

મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય

૯ ડિસેમ્બર, ૨૦૦૩

[રૂમા પાલ અને પી. વેંકટરામા રેડ્ડી, ન્યાયમૂર્તિઓ]

મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર અધિનિયમ, ૧૯૮૧ અને ૨૦૦૧ તથા ૨૦૦૩ ના સુધારા અધિનિયમો દ્વારા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા સુધારાઓ / ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦; અનુચ્છેદ ૧૪, સાતમી અનુસૂચિની યાદી–૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૮૪ અને યાદી–૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૫૩:

રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા ઊર્જા વિકાસ સેસ લાદવો – અધિનિયમમાં સુધારો – તેની બંધારણીય કાયદેસરતા – હાઇકોર્ટે ઠેરવ્યું કે વપરાશમાં લેવાયેલી વિદ્યુત ઊર્જા પર સેસ લાદવો એ સાતમી અનુસૂચિની યાદી–૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૫૩ હેઠળ આવે છે – તેથી તે માન્ય છે – અપીલમાં, ઠરાવવામાં આવ્યું કે: સુધારા

દ્વારા કલમ ૩(૨) માં ઉમેરવામાં આવેલા સ્પષ્ટીકરણ છતાં, કરબોજ વીજળીના ઉત્પાદન પર જ રહે છે અને અન્ય કશા પર નહીં – રાજ્ય વિધાનમંડળ સેસ લાદવાના વિષયવસ્તુમાં ફેરફાર કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે – જોકે, આ સેસ માત્ર વીજળીના ઉત્પાદન પર જ લાદવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે જે યાદી–૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૮૪ હેઠળ આવે છે – રાજ્ય વિધાનમંડળ આવો સેસ લાદવા માટે સક્ષમ નથી – તેથી આ સુધારો બંધારણના અધિકારક્ષેત્ર બહારનો છે – કાયદાઓનું અર્થઘટન.

મધ્ય પ્રદેશ વિદ્યુત સુધાર અધિનિયમ, ૨૦૦૦; કલમ ૧૨(૩) :

સેસ લાદતા પહેલાં વીજ નિયમનકારી પંચ સાથે પરામર્શ – તેનું સ્વરૂપ – ઠરાવવામાં આવ્યું કે: આવી વૈધાનિક જરૂરિયાતને અમલમાં મૂકવી જ જોઈએ – વીજળીના વિષય પર કોઈપણ કાયદો પ્રસ્તાવિત કરતાં પહેલાં નીતિ નિર્માતાઓ માટે પંચ સાથે પરામર્શ કરવો ફરજિયાત છે – આ પરામર્શ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળના પડકાર સામે રક્ષણ પૂરું પાડે છે.

શબ્દો અને શબ્દપ્રયોગો:

'વેચાણ અથવા પુરવઠા માટે હોય કે કેમ' – મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર અધિનિયમની કલમ ૩(૨) ના સંદર્ભમાં તેનો અર્થ.

અપીલકર્તાઓ કેપ્ટિવ પાવર પ્લાન્ટ્સના માલિકો હતા. તેમણે મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર અધિનિયમના તે સુધારાની બંધારણીય કાયદેસરતાને પડકારી હતી

કે જેના દ્વારા તેમના દ્વારા ઉત્પાદિત વિદ્યુત ઊર્જા પર પ્રતિ યુનિટ ૨૦ પૈસાનો સેસ લાદવામાં આવ્યો હતો. હાઇકોર્ટે એવું ઠેરવીને રિટ અરજીઓ ફગાવી દીધી હતી કે વાદગ્રસ્ત સેસ વપરાશમાં લેવાયેલી વિદ્યુત ઊર્જા પર હતો અને તેથી તે બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની યાદી–૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૫૩ હેઠળ આવે છે, તથા રાજ્ય વિધાનમંડળ આ સેસ લાદવા માટે સક્ષમ હતું તેમજ આવો સેસ અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરતો નથી. તેથી આ પ્રસ્તુત અપીલ અને રિટ અરજીઓ કરવામાં આવી છે.

અપીલકર્તા–એસોસિએશન વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રાજ્ય વિદ્યુત ઊર્જાના ઉત્પાદન પર સેસ લાદવા માટે સક્ષમ નહોતું કારણ કે આ વિષયવસ્તુ ભારતના બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની યાદી–૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૮૪ હેઠળ અનન્ય રીતે આવરી લેવાયેલ છે; મધ્ય પ્રદેશ વિદ્યુત સુધાર અધિનિયમ, ૨૦૦૦ ની કલમ ૧૨(૩) મુજબ વીજ નિયમનકારી પંચ સાથે પરામર્શ કરવાની ફરજિયાત વૈધાનિક આવશ્યકતાનું પાલન કર્યા વિના આ કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યો હતો; આ સેસ બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરતો હતો; અને અધિનિયમની કલમ ૩(૨) ના સ્પષ્ટીકરણની અસરનો એવો અર્થઘટન કરી શકાય છે કે તે કાં તો કરબોજનું સ્થાન લે છે અથવા વૈકલ્પિક સેસ કે વધારાનો સેસ છે.

સામાવાળા–રાજ્ય દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સુધારા અધિનિયમ, ૨૦૦૧ દ્વારા લાદવામાં આવેલો સેસ કેપ્ટિવ પાવર યુનિટ્સ દ્વારા

અથવા તેમાંથી વેચવામાં આવેલી કે પૂરી પાડવામાં આવેલી વિદ્યુત ઊર્જા પર હતો અને અધિનિયમની કલમ ૩(૨) માં સ્પષ્ટીકરણ ઉમેરીને તેને વધુ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યો હતો તથા જો કોઈ શંકા હોય તો તેનો ઉકેલ સુધારાની બંધારણીય કાયદેસરતાને બહાલ રાખવાની તરફેણમાં થવો જોઈએ; રાજ્ય આવો સુધારો લાવવા માટે સક્ષમ છે; પંચ સાથે પરામર્શ કરવાનું આવશ્યક બનાવતો મધ્ય પ્રદેશ વિદ્યુત સુધાર અધિનિયમ, ૨૦૦૦ એ વીજળી પર સેસ લાદવાના કાયદા પછી અમલમાં આવ્યો હોવાથી, કાયદાની આવી જોગવાઈ વિદ્યુત ઊર્જા પર સેસ લાદવાના કાયદાને લાગુ પડતી નથી; અદાલત ધારાકીય પ્રક્રિયાની સમીક્ષા કરી શકે નહીં; અને ભેદભાવના આક્ષેપને સમર્થન આપતું કોઈ કથન કરવામાં આવ્યું નહોતું.

અપીલ મંજૂર કરતાં, કોર્ટે

ઠેરવવામાં આવ્યું : ૧.૧. વિદ્યુત એટલે કે વીજળી એ માલ છે. આથી, સાતમી અનુસૂચિની યાદી–૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૮૪ માં વપરાયેલા "ઉત્પાદિત અન્ય માલ" શબ્દપ્રયોગ હેઠળ આવતા વીજળીના ઉત્પાદન પર આબકારી જકાત લાદવી તે સંપૂર્ણપણે સંસદના અનન્ય અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે અને રાજ્ય વિધાનમંડળ પાસે માત્ર વીજળીના વેચાણ અને તેના વપરાશ પર જ કર લાદવાની ધારાકીય સક્ષમતા રહેલી છે. [પ૬૫–એફ–જી]

કમિશનર વિરુદ્ધ એમ.પી.એસ.ઈ.બી., (૧૯૬૯) ૧ એસ.સી.સી. ૨૦૦, ૨૦૪ અને હોએકસ્ટ વિરુદ્ધ બિહાર, (૧૯૮૩) ૩ એસ.સી.આર. ૧૩૦,

પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧.૨. ૧૯૮૧ ના અધિનિયમમાં સુધારા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી પેટા-કલમ ૩ ની પેટા-કલમ (૨) ના સાદા અને સ્પષ્ટ વાંચન પરથી એ સુવિદિત થાય છે કે સેસ લાદવાનું "ઉત્પાદિત વિદ્યુત ઊર્જા પર" હતું. "વેચાણ માટે હોય કે પુરવઠા માટે" એવો શબ્દપ્રયોગ માત્ર એટલું સ્પષ્ટ કરતો હતો કે તેના અંતિમ ગંતવ્ય સ્થાન અથવા મોકલવાના સ્થળને ધ્યાનમાં લીધા વગર, ઉત્પાદિત તમામ વીજળી નિર્દિષ્ટ દરે સેસ ચૂકવવા માટે જવાબદાર બનશે. "ઉત્પાદિત ઊર્જા" શબ્દપ્રયોગ પછી વપરાયેલો "હોય કે" શબ્દ એવો અર્થ દર્શાવે છે કે "હોય કે" શબ્દ પછી જણાવેલા વિકલ્પો પૈકી ભલે ગમે તે પરિસ્થિતિ હોય, એટલે કે વેચાણ, પુરવઠો અથવા વપરાશ પૈકી ગમે તે કેસ હોય, ઉત્પાદિત યુનિટો પર જ સેસ લાગુ થશે. આ જોગવાઈમાં વપરાયેલા શબ્દો વિધાનમંડળના વાસ્તવિક આશયને પ્રતિબિંબિત કરતા ન હતા તેવું માની લેવા માટે કોઈ પણ વાજબી કારણ નથી. જે કરબોજ લાદવાની કલ્પના કરવામાં આવી હતી તે વીજળીના ઉત્પાદન પર જ હતી. આ કર આકારણી માત્ર વિદ્યુતના ઉત્પાદન પર હતી અને વીજળીના વેચાણ કે વપરાશ પર નહીં. મધ્ય પ્રદેશ ઇલેક્ટ્રિસિટી ડ્યુટી એક્ટ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૩ માં ઉપયોગમાં લેવાયેલી ભાષાથી અને ખરેખર તો તે જ અધિનિયમની કલમ ૩(૧) ની ભાષાથી અહીં સભાનપણે એક ભાષાકીય ભિન્નતા અપનાવવામાં આવી છે, જ્યાં વિદ્યુત ઊર્જાના વિતરકો દ્વારા વેચવામાં આવેલા અથવા પૂરા પાડવામાં આવેલા વિદ્યુત ઊર્જાના કુલ યુનિટો પર સેસ લાદવામાં આવે છે. જ્યારે તે જ કલમની પેટા-કલમ (૨) હેઠળ ઉત્પાદકોનો

પ્રશ્ન આવે છે, ત્યારે સેસ "ઉત્પાદિત વિદ્યુત ઊર્જાના કુલ યુનિટો પર" ચૂકવવો જરૂરી બને છે. જો અધિનિયમની કલમ (૧) અને પેટા–કલમ (૨) હેઠળ કર લાદવાનો કરપાત્ર પ્રસંગ સંપૂર્ણપણે એકસરખો હોત, તો બંને પેટા–કલમોમાં એક જ સમાન ભાષાનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો હોત. ભાષામાં આ સભાનપણે અને જાણીજોઈને કરવામાં આવેલો ફેરફાર, જ્યાં સુધી ઉત્પાદકોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી કર લાદવાના મુખ્ય વિષયવસ્તુમાં જ ફેરફાર કરવાનો વિધાનમંડળનો આશય દર્શાવે છે. વિધાનમંડળનો આશય વીજળીના ઉત્પાદન પર સેસ લાદવાનો હતો તે બાબત અધિનિયમ સાથે જોડાયેલા ઉદ્દેશો અને કારણોના કથન પરથી પણ પૂર્ણપણે સમર્થિત થાય છે. આ સંજોગોમાં, તેમાં કોઈ શંકાને સ્થાન હોઈ શકે નહીં કે સુધારા દ્વારા વીજળીના ઉત્પાદન પર જ સેસ લાદવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો, જે સેસ લાદવા માટે રાજ્ય સરકાર ખુદના સ્વીકાર મુજબ ધારાકીય રીતે અસક્ષમ હતી. [૫૬૯–સી–ડી–ઈ–એફ–જી; ૫૭૦–ડી–એફ]

મૈસૂર રાજ્ય વિરુદ્ધ વેસ્ટ કોસ્ટ પેપર મિલ્સ લિમિટેડ, [૧૯૭૫] ૩ એસ.સી.સી. ૪૪૮, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧.૩. સુધારાનું હાઇકોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલું એવું અર્થઘટન કે સેસ વાસ્તવમાં વેચાણ અને વપરાશ પર હતો અને ઉત્પાદન એ માત્ર કર નિર્ધારણનું માપદંડ હતું, તે તદ્દન અસ્વીકાર્ય છે. આવું અર્થઘટન કાયદાના સુસ્પષ્ટ વૈધાનિક શબ્દોથી તદ્દન વિપરીત છે. નિઃશંકપણે, કોઈપણ વૈધાનિક

જોગવાઈની બંધારણીય કાયદેસરતા સામેના પડકાર પર વિચારણા કરતી વખતે, કોર્ટ તેની કાયદેસરતા અને માન્યતાને જાળવી રાખવાની તરફેણમાં વલણ દાખવશે. પરંતુ તેનો અર્થ કોઈપણ રીતે એવો થતો નથી કે આવા વલણ દાખવવાની પ્રક્રિયામાં કોર્ટે ધારાકીય સક્ષમતાના પ્રત્યક્ષ અને સ્પષ્ટ અભાવને દૂર કરવા સારુ શાબ્દિક કરતબ કે શબ્દોની કસરત કરવી જોઈએ. [પ૭૦–જી; પ૭૧–એ]

મધુરમ અગ્રવાલ વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, [૧૯૯૯] ૮ એસ.સી.સી. ૬૬૭, અનુસરવામાં આવ્યો.

કર્ણાટક રાજ્ય વિરુદ્ધ રંગનાથ રેડ્ડી, [૧૯૭૭] ૪ એસ.સી.સી. ૪૭૧, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧.૪. વિધાનમંડળ પાસે અમાન્ય ઠરેલા કોઈપણ કર અથવા ઉઘરાણાને કાયદેસર રીતે માન્ય ઠેરવવાની અને પૂર્વવર્તી એટલે કે ભૂતકાળની અસરથી તેમ કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા રહેલી છે. ન્યાયિક રીતે અમાન્ય ઠેરવવામાં આવેલા કાયદાના સંદર્ભમાં દર્શાવવામાં આવેલો પ્રતિબંધ અહીં લાગુ થશે નહીં, કારણ કે વર્ષ ૨૦૦૧ ના સુધારાને વર્ષ ૨૦૦૩ ના અધિનિયમના પ્રખ્યાપન સુધી કોઈપણ સક્ષમ કોર્ટ દ્વારા અમાન્ય ઠેરવવામાં આવ્યો ન હતો. વિધાનમંડળ કોઈપણ કર અથવા જકાતના મૂળ સ્વરૂપને કાયદાની દ્રષ્ટિએ અસ્વીકાર્યમાંથી સ્વીકાર્ય સ્વરૂપમાં પણ બદલી શકે છે, પરંતુ તેવો કર અથવા ઉઘરાણું તેની ધારાકીય સક્ષમતાના દાયરામાં હોવું અનિવાર્ય છે. આ સિદ્ધાંતો વર્ષ ૨૦૦૩ ના સુધારાને

લાગુ પડશે નહીં, કારણ કે તે કલમ ૩(૨) માં એક સ્પષ્ટીકરણ ઉમેરવાના સ્વરૂપમાં છે. [૫૭૨–ડી–ઈ]

એસ. સુંદરમ પિલ્લઈ અને અન્ય વિરુદ્ધ વી.આર. પટ્ટાભિરામન અને અન્ય, [૧૯૮૫] ૧ એસ.સી.સી. ૫૯૧ અને ઈન્ડિયન એલ્યુમિનિયમ કંપની વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય, [૧૯૯૬] ૭ એસ.સી.સી. ૬૩૭, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૧.૫. કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૨) નો મુખ્ય ઉદ્દેશ સતત ઉત્પાદન પર જ સેસ લાદવાનો રહેતો હોવાથી, આ કાનૂની સંદર્ભમાં 'લાદવામાં આવેલ' શબ્દનો અર્થ વધુમાં વધુ માત્ર 'આકારણી' થઈ શકે છે અને 'કરબોજ લાદવો' નહીં. આમ, સ્પષ્ટીકરણ હોવા છતાં પણ, કલમ ૩(૨) હેઠળનો કરબોજ માત્ર વિદ્યુત ઊર્જાના યુનિટોના ઉત્પાદન પર જ ચાલુ રહે છે અને અન્ય કોઈ પણ બાબત પર નહીં. કરદાતા પ્રજાજનને કાનૂની રીતે બાધ્ય કરવા માટે કર લાદતી આકારણી જોગવાઈ અત્યંત સુસ્પષ્ટ, સુનિશ્ચિત અને સ્પષ્ટ હોવી અનિવાર્ય છે. અધિનિયમની અન્યથા અપરિવર્તિત રહેલી કલમ ૩(૨) માં સ્પષ્ટીકરણ દાખલ કરવાનું પરિણામ એ એક વિશિષ્ટ રીતે અત્યંત ખામીયુક્ત અને અયોગ્ય રીતે મુસદ્દો ઘડાયેલી જોગવાઈ છે. વર્ષ ૨૦૦૩ નો સુધારો દેખીતી રીતે કલમ ૩(૨) માં રહેલી સ્પષ્ટ ક્ષતિને સુધારવાના ઉદ્દેશથી દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ માત્ર એક સ્પષ્ટીકરણ દાખલ કરીને આ ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરી શકાતો નથી, કેમ કે સ્પષ્ટીકરણને કર લાદવાના મૂળ કરપાત્ર પ્રસંગમાં ફેરફાર કરનારું અથવા તેમાં

કોઈ હસ્તક્ષેપ કરનારું ગણી શકાય નહીં. [પ૭૩–એચ; પ૭૪–એ–બી–સી]

૧.૬. જ્યાં સુધી પોતાના કેપ્ટિવ વપરાશ માટે વીજળીનું ઉત્પાદન કરતા વીજ ઉત્પાદકોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, અધિનિયમની કલમ ૩(૨) હેઠળ તમામ સુસંગત સમયે આકારણીપાત્ર સેસ માત્ર વિદ્યુત ઊર્જાના યુનિટોના ઉત્પાદન પર જ છે અને આ ઉમેરવામાં આવેલું સ્પષ્ટીકરણ કરના મૂળ સ્વરૂપને અસ્વીકાર્યમાંથી કાયદેસર રીતે સ્વીકાર્ય ઉઘરાણામાં પરિવર્તિત કરવાનું કોઈ કાર્ય સાધી શકતું નથી. [પ૭૪–જી]

૨.૧. જ્યાં સુધી ખુદ ભારતના બંધારણમાં જ તેવો કોઈ ચોક્કસ પ્રતિબંધ સમાવિષ્ટ કરવામાં ન આવ્યો હોય ત્યાં સુધી, બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની યાદી (૨) અને યાદી (૩) માં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલા ધારાકીય વિષયોના દાયરામાં કાયદો ઘડવાની પોતાની પૂર્ણ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાથી રાજ્ય વિધાનમંડળને કોઈ બંધનથી રોકી શકાતું નથી. તે રાજ્યને કાયદો ઘડતાં અટકાવતું નથી પરંતુ માત્ર એટલું જ સ્પષ્ટ કરે છે કે કોઈપણ કાયદો પ્રસ્તાવિત કરતાં પહેલાં, સરકારે "પંચ દ્વારા આપવામાં આવેલી ભલામણ, જો કોઈ હોય તો, તેને યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લેવી" જોઇશે. આ કાયદાને રદબાતલ કરવાની બાબત રાજ્ય વિધાનમંડળ માટે અગાઉ પણ મુક્ત હતી અને આજે પણ ખુલ્લી છે. જ્યાં સુધી આ કાયદો અમલમાં રહે છે, ત્યાં સુધી એવું માની લેવું જ જોઇએ કે તે માત્ર એક નિરર્થક કવાયત ન હતી અને અધિનિયમની કલમ ૧૨ ની પેટા–કલમ (૩) ના શબ્દોને ચોક્કસપણે કોઈક અસર આપવી જ જોઇએ, કે જેમાં

નીતિ નિર્માતાઓ માટે એવો સ્પષ્ટ આદેશ રહેલો છે કે જેઓએ નવો કાયદો પ્રસ્તાવિત કરતાં પહેલાં રાજ્ય નિયમનકારી પંચ સાથે પરામર્શ કરવો જરૂરી છે. [૫૭૬–બી, એચ; ૫૭૭–એ–બી]

મહારાજ ઉમેગ સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૫૫] ૨ એસ.સી.આર. ૧૬૪, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.૨. એ હકીકત સાચી છે કે સુધાર અધિનિયમ, ૨૦૦૦ ભલે વાદગ્રસ્ત વટહુકમના પ્રખ્યાપન પહેલાં સત્તાવાર સરકારી ગેઝેટમાં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ આવા પ્રખ્યાપન પછી તે અમલમાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, જે અધિનિયમે વટહુકમનું સ્થાન લીધું તે જ્યારે સુધાર અધિનિયમ પૂર્ણપણે અમલમાં હતો ત્યારે એક વિધેયક તરીકે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને વર્ષ ૨૦૦૩ માં કલમ ૩(૨) માં સ્પષ્ટીકરણ ઉમેરવામાં આવ્યું ત્યારે તે કાયદો ચોક્કસપણે અસ્તિત્વમાં હતો. વાદગ્રસ્ત કાયદા દ્વારા સેસ લાદવાની જોગવાઈ વીજ ઉદ્યોગને સીધી રીતે અસર કરતી હોવા છતાં, રાજ્ય સરકાર દ્વારા કોઈપણ તબક્કે વીજ નિયમનકારી પંચ સાથે કોઈ પરામર્શ કરવામાં આવ્યો ન હતો તે એક સ્વીકાર્ય બાબત છે. સુધાર અધિનિયમની કલમ ૧૨(૩) ની દ્રષ્ટિએ પરામર્શ ન કરવાના પરિણામે કાયદો અસમર્થ કે ગેરબંધારણીય બનતો નથી, પરંતુ તે એક નિષ્ણાત વૈધાનિક સંસ્થા સાથે પરામર્શ કરવાની હિતકારી અને કલ્યાણકારી વૈધાનિક આવશ્યકતાના ભંગમાં રજૂ કરવામાં આવેલો કાયદો બને છે. નવો કાયદો પ્રસ્તાવિત કરતાં પહેલાં નિષ્ણાતોની વૈધાનિક સંસ્થા સાથે પરામર્શ

કરવાની આ કાનૂની આવશ્યકતા, અન્ય કોઈપણ બાબત ઉપરાંત, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળના સમાનતાના અધિકારના પડકાર સામે એક સહજ આંતરિક સુરક્ષા કવચ તરીકે ઉપયોગી બનશે. [પ૭૭–જી–એચ; પ૭૮–એ; એફ–જી]

નારાયણન શંકરન માસ વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૭૪] ૨ એસ.સી.આર. ૬૦, પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨.૩. સામાવાળાઓ દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૩(૨) હેઠળ વસૂલ કરવામાં આવેલી તમામ રકમ હાઇકોર્ટના નિર્ણય દ્વારા સંરક્ષિત હતી. પરંતુ જ્યારે આ કોર્ટે ૧ લી માર્ચ, ૨૦૦૨ ના રોજ ખાસ પરવાનગી અરજીઓ પર અપીલની પરવાનગી આપતી વખતે, વ્યાજ સહિત નાણાં પરત કરવાનો પ્રશ્ન એ આખરી સુનાવણી વખતે નક્કી કરવાનો મુદ્દો છે તેમ સ્પષ્ટપણે જણાવીને વચગાળાની રાહત નકારી કાઢી હતી, ત્યારે આ 'રક્ષણ' અત્યંત અનિશ્ચિત બની ગયું હતું. આવા સંજોગોમાં, સામાવાળાઓને તારીખ ૧ લી માર્ચ, ૨૦૦૨ પછી વસૂલ કરવામાં આવેલો સેસ વાર્ષિક ૯% ના વ્યાજ સહિત અપીલકર્તાઓને પરત ચૂકવવાનો સ્પષ્ટ નિર્દેશ આપવામાં આવે છે. [પ૮૦–એ–બી]

દીવાની અપીલીય અધિકારક્ષેત્ર : દીવાની અપીલ નંબર ૧૯૯૮/૨૦૦૨.

મધ્ય પ્રદેશ હાઇકોર્ટ દ્વારા ડબ્લ્યુ.પી. નંબર ૩૫૪૭/૨૦૦૧ માં તારીખ ૨૧.૧૧.૨૦૦૧ ના રોજ આપવામાં આવેલા ચુકાદા અને હુકમ સામે.

સાથે

દીવાની અપીલ નંબરો ૧૯૯૯–૨૦૦૬, ૨૨૫૩–૨૨૫૪, ૨૫૩૮/૨૦૦૨, ૯૬૫૮, ૯૬૫૯, ૯૬૬૦/૨૦૦૩, ડબ્લ્યુ.પી. (સી) નંબરો ૩૬૫/૨૦૦૨ અને ૨૩૬/૨૦૦૩ .

ઉપસ્થિત પક્ષકારો તરફથી આર.એફ. નરીમાન, કે.કે. વેણુગોપાલ, ટી.આર. અંધ્યારૂજિના, જી.એલ. સંઘી, વી.એ. મોહતા, કે. પરાશરન, હરીશ એન. સાલ્વે, પંકજ રાજમાચીકર, મહેશ અગ્રવાલ, ઋષિ અગ્રવાલા, ઈ.સી. અગ્રવાલા, સુશ્રી મીરા અગ્રવાલ, આર.સી. મિશ્રા, નીરજ શર્મા, મન્નાન, યુ.એ. રાણા, અરવિંદ કુમાર, પ્રવીણ બહાદુર, સુશ્રી વંદના ચુઘ, રાજન નારાયણ, સુશ્રી પદ્મિની કુમારી, એમ.એ. ચિન્નાસામી, અરવિંદ મિનોચા, બી.કે. સતીજા, નિલેશ, સતીશ કે. અગ્નિહોત્રી, રોહિત કે. સિંહ, અનિલ કે. પાંડે, પ્રદીપ રંજન તિવારી અને ઈ.સી. અગ્રવાલા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ રૂમા પાલ દ્વારા આપવામાં આવેલ.

વિલંબ માફ કરવામાં આવે છે.

ખાસ પરવાનગી અરજીઓમાં પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર અધિનિયમ, ૧૯૮૧ (૧૯૮૧ નો અધિનિયમ) માં કરવામાં આવેલા સુધારાની બંધારણીય કાયદેસરતા આ બાબતોમાં પડકારની વિષયવસ્તુ છે. આ સુધારો શરૂઆતમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા ૨૯ જૂન, ૨૦૦૧ ના

રોજ પ્રખ્યાપિત કરવામાં આવેલા એક વટહુકમ દ્વારા કરવામાં આવ્યો હતો, જેનું શીર્ષક "મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર (સંશોધન) અધ્યાદેશ, ૨૦૦૧" (જે હવે પછી 'વટહુકમ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) હતું. આ સુધારા દ્વારા, કેપ્ટિવ પાવર ઉત્પાદક પર ઉત્પાદિત વિદ્યુત ઊર્જાના કુલ યુનિટો પર પ્રતિ યુનિટ ૨૦ પૈસાના દરે સેસ લાદવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ જે અધિનિયમે આ વટહુકમનું સ્થાન લીધું છે, તે મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર (સંશોધન) અધિનિયમ, ૨૦૦૧ (જે હવે પછી 'સુધારા અધિનિયમ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) તરીકે ઓળખાય છે. ૨૦૦૧ ના વટહુકમ અને અધિનિયમની જોગવાઈઓ એકસમાન છે.

પ્રથમ બાબતમાં અપીલકર્તા એ પોતાના એવા સભ્યોના હિતોનું પ્રતિનિધિત્વ કરતું એક એસોસિએશન છે, જેઓ સિમેન્ટ ઉત્પાદકો અને કેપ્ટિવ પાવર પ્લાન્ટ્સના માલિકો છે. જોડાયેલી અપીલો ખુદ કેપ્ટિવ પાવર ઉત્પાદકો દ્વારા કરવામાં આવેલી છે. વ્યાપક રીતે કહીએ તો આ સુધારાને ત્રણ આધારો પર પડકારવામાં આવ્યો છે: પ્રથમ– આ સુધારા દ્વારા વિધાનમંડળે વિદ્યુત ઊર્જાના ઉત્પાદન પર સેસ લાદવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, જે કરવા માટે તેની પાસે વૈધાનિક સક્ષમતા નહોતી, કારણ કે વીજળીના ઉત્પાદન પરનો કોઈપણ કરવેરા કાયદો માત્ર બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની યાદી–૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૮૪ હેઠળ જ વિશિષ્ટપણે આવરી લેવાયેલો છે; બીજું– મધ્ય પ્રદેશ વિદ્યુત સુધાર અધિનિયમ, ૨૦૦૦ ની કલમ ૧૨(૩) હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી જોગવાઈ મુજબ વીજ નિયમનકારી પંચ સાથે પરામર્શ કરવાની ફરજિયાત પૂર્વ–શરત પૂર્ણ કર્યા વિના જ આ વટહુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો; ત્રીજું– આ વેરો

બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરતો હતો. હાઇકોર્ટ સમક્ષ પણ લગભગ આ જ દલીલો રજૂ કરવામાં આવી હતી.

સામાવાળાઓ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય અને મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વીજળી બોર્ડ (એમ.પી.એસ.ઈ.બી.) છે. તેઓએ એવી રજૂઆત કરી છે કે વાદગ્રસ્ત સુધારામાં 'ઉત્પાદન' શબ્દ "વેચાણ માટે હોય કે ..... ને પુરવઠો પૂરો પાડવા માટે હોય" તે શબ્દસમૂહ સાથે જોડીને વાપરવામાં આવ્યો હતો અને તેનો આશય માત્ર વીજળીના વેચાણ અને વપરાશ સાથે સંબંધિત રહેવાનો હતો. આ સંદિગ્ધતાને સ્પષ્ટ કરવા અને ૨૦૦૧ ના સુધારા દ્વારા લાદવામાં આવેલો વેરો કેપ્ટિવ પાવર એકમો દ્વારા અથવા તેમાંથી વેચવામાં આવેલી કે પૂરી પાડવામાં આવેલી વિદ્યુત ઊર્જા પર હતો તે સ્પષ્ટ કરવા માટે મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર (સંશોધન) અધિનિયમ, ૨૦૦૩ દ્વારા એક સ્પષ્ટીકરણ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જો કોઈ શંકા હોય, તો તેનું નિરાકરણ આ સુધારાની બંધારણીય કાયદેસરતાને જાળવી રાખવાની તરફેણમાં થવું જોઈએ. એવી દલીલ પણ કરવામાં આવી હતી કે યાદી–૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૫૩ એ વાદગ્રસ્ત સુધારો દાખલ કરવામાં રાજ્ય વિધાનમંડળની સત્તાના ઉપયોગને આવરી લેવા માટે પૂરતી વ્યાપક હતી. મધ્ય પ્રદેશ વિદ્યુત સુધાર અધિનિયમ, ૨૦૦૦ ની કલમ ૧૨(૩) ની જોગવાઈઓનું પાલન ન કરવાના પ્રશ્ન પર એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે, સુધાર અધિનિયમ ૩ જુલાઈ, ૨૦૦૧ ના રોજ ઘડવામાં આવ્યો હતો જ્યારે વાદગ્રસ્ત વટહુકમ ૨૯ જૂન, ૨૦૦૧ ના રોજ પ્રખ્યાપિત કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી, કલમ ૧૨(૩) લાગુ પડતી ન હતી. વધુમાં એવી દલીલ છે કે સુધાર

અધિનિયમની કલમ ૧૨(૩) નું અર્થઘટન વિધાનમંડળ પરના નિયંત્રણ તરીકે કરી શકાય નહીં, કારણ કે કોઈ પણ વિધાનમંડળ, વિધાનમંડળના ભવિષ્યના ધારાકીય કાર્યોને બાંધી શકતું નથી. આ બાબતે ત્રીજી દલીલ એ છે કે અદાલતો ધારાકીય પ્રક્રિયાની સમીક્ષા કરી શકે નહીં. અનુચ્છેદ ૧૪ ના પ્રશ્ન પર, સામાવાળાઓની એવી દલીલ છે કે કરદાતાઓના કોઈ ચોક્કસ વર્ગની ચૂકવણી કરવાની ક્ષમતાના આધારે બંધારણીય રીતે વેરો લાદી શકાય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે અપીલકર્તાઓને એમ.પી.એસ.ઈ.બી. ની સમકક્ષ ગણી શકાય નહીં અને કોઈપણ સંજોગોમાં ભેદભાવના મુદ્દા પર કોઈ તારણને વાજબી ઠેરવવા માટે કોઈ પ્લીડિંગ નહોતું.

હાઈકોર્ટે રિટ અરજીઓ ફગાવી દીધી હતી. હાઈકોર્ટના મતે, વાદગ્રસ્ત સુધારા દ્વારા લાદવામાં આવેલો વેરો વીજળીના વેચાણ અને વપરાશ પર હતો અને "કલમ ૩(૨) માં માત્ર "ઉત્પાદન" શબ્દના ઉપયોગથી તે વિદ્યુત ઊર્જાના વપરાશ પરનો સેસ રહેતો મટી જતો નથી". હાઈકોર્ટના જણાવ્યા અનુસાર, "ઉત્પાદન એ એવા કેપ્ટિવ પાવર ઉત્પાદક દ્વારા ચૂકવવાપાત્ર સેસની રકમની ગણતરીના હેતુ માટે માત્ર કરવેરાનું એક માપ છે, જેનો પ્લાન્ટ કારખાનાના પરિસરમાં આવેલો હોય અને જે કંઈ વિદ્યુત ઊર્જા ઉત્પન્ન થાય તે તે જ પરિસરમાં વપરાતી હોય અને તે આ રીતે વપરાયેલા યુનિટો પર હોય". હાઈકોર્ટે એવો નિષ્કર્ષ કાઢ્યો હતો કે તાત્વિક રીતે વાદગ્રસ્ત સેસ વપરાયેલી ઊર્જા પર છે અને તેથી તે ચાદી–૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૫૩ હેઠળ આવે છે, અને ભલે બંને ડ્યુટીઓનું માપ એકસમાન હોય તોપણ તે આબકારી જકાત ન હતી.

સુધાર અધિનિયમની કલમ ૧૨(૩) ના ઉલ્લંઘનનો આક્ષેપ કરતી દલીલ પર એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે:

> "અમે માલૂમ કરીએ છીએ કે છેલ્લા કેટલાક સમયથી સેસ લાદવાની બાબત રાજ્યની વિચારણા હેઠળ હતી. વટહુકમ પ્રખ્યાપિત કરવામાં આવ્યો તે પહેલાં ઉદ્યોગ જગત સાથે તેની ચર્ચા કરવામાં આવી હતી અને તે કેપ્ટિવ પાવર નીતિનો એક ભાગ બની હતી. જો સામાવાળાઓ આ પગલાંને ઉતાવળે આગળ ધપાવવા માંગતા હોત, તો તે ઘણા સમય પહેલાં જ કરી શકાયું હોત. કોઈ બાબત પર કાયદો ઘડવામાં આવે તે પહેલાં સરકાર માટે જનતા સાથે તેની ચર્ચા કરવી ફરજિયાત નથી. તેથી, સરકાર જ્યારે પણ તેમ કરવું જરૂરી માને ત્યારે કોઈપણ સમયે વટહુકમ પ્રખ્યાપિત કરી શકાતો હતો. તદુપરાંત, આ વિધેયક વિધાનમંડળ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું, જેણે તેને પસાર કર્યું હતું."

અનુચ્છેદ ૧૪ ના ઉલ્લંઘનની રજૂઆત નકારી કાઢવામાં આવી હતી કારણ કે એમ.પી.એસ.ઈ.બી. અને અપીલકર્તાઓ જેવા કેપ્ટિવ પાવર ઉત્પન્ન કરતાં એકમો વચ્ચે એક માન્ય ભેદરેખા દોરી શકાતી હતી. પ્રતિ યુનિટ ૨૦ પૈસાનો સેસ જપ્તીકારક નથી અને તેથી તે અનુચ્છેદ ૧૪ નો ભંગ કરનારો નથી તેમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું.

ધારાકીય સક્ષમતા

બંધારણની સાતમી અનુસૂચિમાંની બે સ્પર્ધાત્મક પ્રવિષ્ટિઓ યાદી–૧

ની પ્રવિષ્ટિ ૮૪ અને યાદી–૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૫૩ છે:

"યાદી–૧

૮૪. ભારતમાં ઉત્પાદિત અથવા તૈયાર કરવામાં આવેલ તમાકુ અને અન્ય માલ પરની આબકારી જકાત, સિવાય કે–

(એ) માનવ વપરાશ માટેનો આલ્કોહોલયુક્ત દારૂ;

(બી) અફીણ, ગાંજો અને અન્ય માદક ઔષધો તથા કેફી પદાર્થો, પરંતુ આ પ્રવિષ્ટિના પેટા–ફકરા (બી)માં સમાવિષ્ટ આલ્કોહોલ કે કોઈપણ પદાર્થ ધરાવતી ઔષધીય અને શૌચ પ્રસાધનની બનાવટો સહિત."

"યાદી–૨

૫૩. વીજના વપરાશ અથવા વેચાણ પરના કર".

વીજ એ માલ છે (જુઓ: કમિશનર વિરુદ્ધ એમ.પી.એસ.ઈ.બી., [૧૯૬૯] ૧ એસ.સી.સી. ૨૦૦, પાનું ૨૦૪). યાદી–૧ ની પ્રવિષ્ટિ ૮૪ માં "ઉત્પાદિત અથવા તૈયાર કરવામાં આવેલ અન્ય માલ" એ શબ્દપ્રયોગ હેઠળ આવતા વીજના ઉત્પાદન પર આબકારી જકાત લાદવી એ સંસદના અનન્ય અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે (જુઓ: હોએક્સ્ટ વિરુદ્ધ બિહાર, [૧૯૮૩] ૩ એસ.સી.આર. ૧૩૦). રાજ્ય માત્ર વીજના વેચાણ અને વપરાશ પર જ કર લાદવાની સક્ષમતા ધરાવે છે. આ સ્થિતિ સામાવાળાઓ દ્વારા સ્વીકારવામા આવેલ છે.

મધ્ય પ્રદેશ ઇલેક્ટ્રિસિટી ડ્યુટી એક્ટ, ૧૯૪૯ વિદ્યુત ઊર્જાના વપરાશ અથવા વેચાણ પર જકાત લાદવાની જોગવાઈ કરે છે અને આ કાયદાની કલમ ૩ હેઠળ, અમુક વૈધાનિક અપવાદોને આધીન રહીને, વિદ્યુત ઊર્જાના પ્રત્યેક વિતરક અને પ્રત્યેક ઉત્પાદકે "ગ્રાહકને વેચવામાં આવેલી કે પૂરી પાડવામાં આવેલી અથવા પોતાના હેતુ માટે કે પોતાની ટાઉનશીપ અથવા કોલોનીના હેતુઓ માટે પોતાના દ્વારા વપરાશમાં લેવાયેલી વિદ્યુત ઊર્જા પર" માસિક જકાત ચૂકવવી જરૂરી છે. ઉપકર અધિનિયમ, ૧૯૮૧ હેઠળ, વિદ્યુત ઊર્જાના પ્રત્યેક વિતરક પર કલમ ૩ હેઠળ "કોઈપણ મહિના દરમિયાન ગ્રાહકને વેચવામાં આવેલી કે પૂરી પાડવામાં આવેલી અથવા પોતાના દ્વારા કે પોતાના કર્મચારીઓ દ્વારા વપરાશમાં લેવાયેલી કુલ ઊર્જા પર" પ્રતિ યુનિટ એક પૈસાના દરે ઊર્જા વિકાસ સેસ લાદવામાં આવે છે. કરના આપાત – એટલે કે વીજના વેચાણ અથવા પુરવઠા – નું વર્ણન કરવામાં આ બંને કાયદાઓમાં વપરાયેલા શબ્દપ્રયોગમાં રહેલી સમાનતા નોંધપાત્ર છે.

૨૦૦૧ ના વાદગ્રસ્ત સુધારા દ્વારા, વીજના ઉત્પાદકો દ્વારા પણ ઊર્જા વિકાસ સેસ ચૂકવવાની જોગવાઈ કરવા સારુ ૧૯૮૧ ના અધિનિયમની કલમ ૩ પ્રતિસ્થાપિત કરવામાં આવી હતી. આ પ્રતિસ્થાપિત કલમને દર્શાવતી વખતે, સુધારા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલા કલમના તે ભાગોને અમે વિશેષ રૂપે દર્શાવેલ છે.

"૩. ઊર્જા વિકાસ સેસ લાદવો – (૧) વિદ્યુત ઊર્જાના પ્રત્યેક વિતરકે

કોઈપણ મહિના દરમિયાન ગ્રાહકને વેચવામાં આવેલી કે પૂરી પાડવામાં આવેલી અથવા પોતાના દ્વારા કે પોતાના કર્મચારીઓ દ્વારા વપરાશમાં લેવાયેલી વિદ્યુત ઊર્જાના કુલ યુનિટો પર પ્રતિ યુનિટ એક પૈસાના દરે નિયત સમયે અને નિયત કરેલી રીતે રાજ્ય સરકારને ઊર્જા વિકાસ સેસ ચૂકવવો રહેશે:

પરંતુ શરત એ છે કે નીચે જણાવેલ વિદ્યુત ઊર્જાના સંબંધમાં આવો કોઈ સેસ ચૂકવવાપાત્ર રહેશે નહીં,–

(૧) (એ) તે સરકાર દ્વારા વપરાશ માટે ભારત સરકારને વેચવામાં આવી હોય અથવા પૂરી પાડવામાં આવી હોય; અથવા (બી) ભારત સરકાર દ્વારા સંચાલિત કોઈપણ રેલવેના બાંધકામ, જાળવણી અથવા સંચાલનમાં વપરાશ માટે ભારત સરકારને અથવા રેલવે કંપનીને વેચવામાં આવી હોય અથવા પૂરી પાડવામાં આવી હોય;

(૨) મધ્ય પ્રદેશ કો–ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૦ (૧૯૬૧ નો ક્રમાંક ૧૭) હેઠળ નોંધાયેલ ગ્રામીણ વિદ્યુત સહકારી મંડળીને જથ્થાબંધ વેચવામાં આવી હોય અથવા પૂરી પાડવામાં આવી હોય.

સ્પષ્ટીકરણ: આ પેટા–કલમના હેતુ માટે 'મહિનો' એટલે નિયત કરવામાં આવે તેવો સમયગાળો.

(૨) કુલ ૧૦ કિલોવોટથી વધુ ક્ષમતા ધરાવતા પોતાના કેપ્ટિવ પાવર યુનિટ અથવા ડીઝલ જનરેટર સેટ દ્વારા વિદ્યુત ઊર્જાનું ઉત્પાદન કરતા પ્રત્યેક ઉત્પાદકે, કોઈપણ મહિના દરમિયાન ઉત્પાદિત કરવામાં આવેલી વિદ્યુત ઊર્જાના કુલ યુનિટો પર – પછી ભલે તે ગ્રાહકને વેચાણ કે પુરવઠા માટે હોય અથવા પોતાના દ્વારા કે પોતાના કર્મચારીઓ દ્વારા વપરાશ માટે હોય – પ્રતિ યુનિટ ૨૦ પૈસાના દરે રાજ્ય સરકારને ઊર્જા વિકાસ સેસ ચૂકવવો રહેશે:

પરંતુ શરત એ છે કે નીચે જણાવેલ દ્વારા ઉત્પાદિત વિદ્યુત ઊર્જાના સંબંધમાં આવો કોઈ સેસ ચૂકવવાપાત્ર રહેશે નહીં –

(૧) તે સરકાર દ્વારા પોતાના વપરાશ સારુ ભારત સરકાર;

(૨) ભારત સરકાર દ્વારા સંચાલિત કોઈપણ રેલવેના બાંધકામ, જાળવણી અથવા સંચાલનમાં વપરાશ સારુ ભારત સરકાર અથવા રેલવે કંપની;

(૩) તે સરકાર દ્વારા પોતાના વપરાશ સારુ રાજ્ય સરકાર;

(૪) મધ્ય પ્રદેશ કો–ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૦ (૧૯૬૧ નો ક્રમાંક ૧૭) હેઠળ નોંધાયેલ ગ્રામીણ વિદ્યુત સહકારી મંડળી;

(૫) આવા મંડળો દ્વારા જાળવવામાં આવતી જાહેર રસ્તાની દીવાબત્તી અથવા કોઈપણ બજારના સ્થળની દીવાબત્તીઓમાં કે વોટર વર્ક્સમાં અથવા જાહેર આશ્રયના અન્ય કોઈપણ સ્થળોએ વપરાશ સારુ મ્યુનિસિપલ એકમો અને પંચાયતો સહિતના સ્થાનિક મંડળો:

પરંતુ વધુમાં એવી શરત છે કે ઊર્જા વિકાસ સેસની રકમ મધ્ય પ્રદેશ સ્ટેટ ઇલેક્ટ્રિસિટી બોર્ડ દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવશે અને આ રીતે એકત્રિત થયેલી રકમ રાજ્ય સરકારને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવશે.

(૩) પેટા–કલમ (૧) અને પેટા–કલમ (૨) હેઠળ ઉઘરાવવામાં આવતા સેસની તમામ ઉપજ સૌપ્રથમ રાજ્યની એકત્રિત નિધિ ખાતે જમા કરવામાં આવશે અને રાજ્ય સરકાર પ્રત્યેક નાણાકીય વર્ષના પ્રારંભે, કાયદા દ્વારા યોગ્ય અને વિધિવત વિનિયોગ કરવામાં આવ્યા પછી, પાછલા નાણાકીય વર્ષ દરમિયાન રાજ્ય સરકાર દ્વારા વસૂલ કરવામાં આવેલી સેસની ઉપજની સમકક્ષ રકમ રાજ્યની એકત્રિત નિધિમાંથી ઉપાડી શકશે અને તે રકમને 'ઊર્જા વિકાસ નિધિ' તરીકે ઓળખાતી એક અલગ નિધિ ખાતે જમા રાખશે તથા સદરહુ નિધિ ખાતે કરવામાં આવેલી આવી જમા રકમ એ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય સરકારની એકત્રિત નિધિ પર પ્રભારિત ખર્ચ રહેશે.

(૪) આ નિધિના ખાતે જમા રહેલી રકમનો ઉપયોગ, રાજ્ય સરકારની મુનસફી અનુસાર, નીચે દર્શાવેલા હેતુઓ માટે કરવામાં આવશે :–

(એ) વિદ્યુત ઊર્જા તેમજ ઊર્જાના અન્ય પરંપરાગત અને બિન–પરંપરાગત સ્ત્રોતો સહિત ઊર્જાના ક્ષેત્રમાં સંશોધન અને વિકાસ કરવા માટે;

(બી) પ્રસારણ અને વિતરણમાં થતા નુકસાનમાં ઘટાડો કરવા સહિત

ઊર્જાના ઉત્પાદન, પ્રસારણ, વિતરણ અને વપરાશની કાર્યક્ષમતામાં સુધારો કરવા માટે

(સી) મહત્તમ કાર્યક્ષમતા, સાતત્યપૂર્ણતા અને સલામતી હાંસલ કરવાના ઉદ્દેશથી ઊર્જાના ક્ષેત્રમાં ઉપયોગમાં લેવાતા ઉપકરણોની ડિઝાઇન, નિર્માણ, જાળવણી, સંચાલન અને સામગ્રીના સંબંધમાં સંશોધન કરવા માટે;

(ડી) ઊર્જાની અછતને હળવી કરવા અથવા નિવારવા માટે બિન–બારમાસી સ્ત્રોતો સહિત ઊર્જાના અન્ય સ્ત્રોતોનું સર્વેક્ષણ કરવા માટે

(ઈ) ઊર્જા સંરક્ષણના કાર્યક્રમો સારુ;

(એફ) ગ્રાહકોને જરૂરી જણાય તેવી સુવિધાઓ અને સેવાઓ પૂરી પાડવા અને તેનો વિસ્તાર કરવા માટે;

(જી) વિદ્યુત ઉપકરણો અને સાધનો તેમજ ઊર્જાના ક્ષેત્રમાં વપરાતા અન્ય તમામ સાધનોના પરીક્ષણ સારુ પ્રયોગશાળા અને પરીક્ષણની સુવિધાઓ ઊભી કરવા માટે;

(એચ) ઉપરોક્ત ઉદ્દેશો પૈકીના કોઈપણ ઉદ્દેશને સિદ્ધ કરવામાં સહાયક અને અનુકૂળ હોય તેવા પ્રશિક્ષણના તાલીમ કાર્યક્રમો માટે;

(આઇ) ઊર્જાના ક્ષેત્રમાં ટેકનોલોજીનું હસ્તાંતરણ કરવા માટે;

(જે) રાજ્ય સરકાર જાહેરનામા દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરે તેવા, વિદ્યુત ઊર્જા અને ઊર્જાના અન્ય તમામ સ્વરૂપોના ઉત્પાદન, પ્રસારણ, વિતરણ અથવા

વપરાશના સુધારા સાથે સંકળાયેલા કોઈપણ હેતુ માટે.

સ્પષ્ટીકરણ: આ પેટા–કલમમાં 'ઊર્જા' શબ્દપ્રયોગમાં ઊર્જાના તમામ પરંપરાગત અને બિન–પરંપરાગત સ્વરૂપોનો સમાવેશ થાય છે.

(૫) જે હેતુ માટે નિધિનો ઉપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે તે હેતુ પેટા–કલમ (૪) હેઠળ આવતો હેતુ છે કે નહીં તે અંગે જો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય, તો તેના પર રાજ્ય સરકારનો નિર્ણય આખરી અને નિર્ણાયક રહેશે."

હાઇકોર્ટનો નિર્ણય આ સુધારાના સંદર્ભમાં આપવામાં આવ્યો હતો.

૧૯૮૧ ના અધિનિયમમાં સુધારા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ પેટા–કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૨) નું સીધું વાચન સ્પષ્ટ કરે છે કે સેસની આકારણી "ઉત્પાદિત વીજ ઊર્જા પર" હતી. "ભલે તે વેચાણ માટે હોય કે પૂરવઠા માટે" એ શબ્દસમૂહ માત્ર એ બાબત સ્પષ્ટ કરતો હતો કે તેના અંતિમ મુકામ અથવા ઉપયોગને ધ્યાને લીધા વિના ઉત્પાદિત તમામ વીજળી નિર્દિષ્ટ દરે સેસને પાત્ર રહેશે. "ઉત્પાદિત ઊર્જા" શબ્દસમૂહ પછી વપરાયેલ "ભલે તે" શબ્દનો અર્થ એ થાય છે કે તે શબ્દ પછી ઉલ્લેખિત વિકલ્પો પૈકી, એટલે કે વેચાણ અથવા પૂરવઠો અથવા વપરાશ પૈકી ગમે તે સ્થિતિ હોય, ઉત્પાદિત એકમો પર સેસ લાગુ થશે. વપરાયેલા શબ્દો વિધાનમંડળના ઇરાદાને પ્રતિબિંબિત કરતા નહોતા તેવું માની લેવાનું કોઈ કારણ નથી. પરિકલ્પિત કરબોજ વીજળીના એકમોના ઉત્પાદન પર હતો. આ કરભાર વીજ ઉત્પાદન પર હતો અને વીજળીના વેચાણ

કે વપરાશ પર નહીં. ઈલેક્ટ્રિસિટી ડ્યુટી એક્ટ, ૧૯૪૯ ની કલમ ૩ માં વપરાયેલી ભાષા અને ખરેખર તો તે જ અધિનિયમની કલમ ૩(૧) માં વપરાયેલી ભાષા, કે જ્યાં વીજ ઊર્જાના વિતરકો દ્વારા વેચવામાં આવેલ અથવા પૂરી પાડવામાં આવેલ વીજ ઊર્જાના કુલ એકમો પર સેસ લાદવામાં આવે છે, તેનાથી અહીં સભાનપણે ભાષાકીય ભિન્નતા રાખવામાં આવી છે. તે જ કલમની પેટા–કલમ (૨) હેઠળ ઉત્પાદકોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, સેસ "ઉત્પાદિત થયેલ વીજ ઊર્જાના કુલ એકમો પર" ચૂકવવો જરૂરી છે. સામાવાળાઓ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી છે તેમ જો કલમ (૧) અને પેટા–કલમ (૨) હેઠળ આકારણીનો કરભાર એકસમાન હોત, તો બંને પેટા–કલમોમાં એકસરખી ભાષા વાપરવામાં આવી હોત. ભાષામાં આ ઈરાદાપૂર્વકનો ફેરફાર ઉત્પાદકોના સંબંધમાં આકારણીના વિષયવસ્તુને બદલવાના ઈરાદાને પ્રતિબિંબિત કરે છે.

કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૨) નું અમારું અર્થઘટન સદર પેટા–કલમના પરંતુકની ભાષા અને અસર દ્વારા સમર્થિત છે તથા તેને અનુરૂપ છે. એવું ઠેરવવામાં આવેલું છે કે પરંતુકનું સામાન્ય કાર્ય કાયદામાંથી કોઈ બાબતને બાકાત રાખવાનું અથવા તેમાં ઘડવામાં આવેલી કોઈ બાબતને મર્યાદિત કરવાનું છે, જે જો પરંતુક ન હોત તો કાયદાના કાર્યક્ષેત્રમાં આવી ગઈ હોત (જુઓ કેદાર નાથ જૂટ મેન્યુફેક્ચરિંગ કંપની લિ. વિરુદ્ધ કમર્શિયલ ટેક્સ ઓફિસર, [૧૯૬૫] ૩ એસ.સી.આર. ૬૨૬). કલમ ૩(૨) નું પરંતુક પાંચ કિસ્સાઓમાં સેસની ચુકવણીમાંથી "ઉત્પાદિત વીજ ઊર્જા" ને બાકાત રાખે છે. આ બાબત દર્શાવે છે કે કલમ ૩(૨) નો સામાન્ય અમલ, કે જેમાંથી પરંતુક દ્વારા અપવાદ ઊભો

કરવામાં આવી રહ્યો હતો, તે વીજ ઊર્જાના ઉત્પાદનના સંદર્ભમાં હતો. જો કલમ ૩(૨) ના પરંતુકમાં અપવાદ ન કરવામાં આવ્યો હોત, તો જે બાબત કરને પાત્ર બની હોત તે પરંતુક હેઠળ જણાવેલ પાંચ શ્રેણીઓ દ્વારા ઉત્પાદિત વીજ ઊર્જા હોત. જોકે શ્રેણી (૧), (૨), (૩) અને (૫) માં મુક્તિ વીજ ઊર્જાના ઉપયોગના સંદર્ભમાં આપવામાં આવી છે, તેમ છતાં તે આકારણીના સ્વરૂપને અસર કરતું નથી, જે માત્ર ઊર્જાના ઉત્પાદન પર જ હતું અને અન્ય કશા પર નહીં.

જે ખરડો પાછળથી મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર (સંશોધન) અધિનિયમ, ૨૦૦૧ તરીકે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો તેની સાથે જોડાયેલ ઉદ્દેશો અને કારણોનું કથન પણ એ વાતની પુષ્ટિ કરે છે કે વિધાનમંડળનો ઇરાદો વીજળીના ઉત્પાદન પર સેસ લાદવાનો હતો. તે કથન નીચે મુજબ વંચાય છે:

> "રાજ્યમાં ઊર્જાના વિકાસ માટે સંસાધનો વધારવાના હેતુથી અને બિન–પરંપરાગત ઊર્જાના ઉપયોગને પ્રોત્સાહન આપીને કેપ્ટિવ પાવર પ્લાન્ટ દ્વારા થતા પ્રદૂષણને નિયંત્રિત કરવા તેમજ રાજ્યમાં વીજળીની વર્તમાન પરિસ્થિતિને ધ્યાને રાખીને, પોતાના વપરાશ માટે અથવા વેચાણ માટે વીજળીનું ઉત્પાદન કરતા તમામ કેપ્ટિવ પાવર એકમો પર ઉત્પાદિત વીજળીના તમામ એકમો પર પ્રતિ એકમ ૨૦ પૈસાના દરે ઊર્જા વિકાસ સેસ લાદવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે, મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર અધિનિયમ, ૧૯૮૧ (૧૯૮૨ નો ક્રમાંક ૧) માં યોગ્ય સુધારો કરવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો

છે."

આ સંજોગોમાં, એ બાબતે કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે સુધારા દ્વારા વીજળીના ઉત્પાદન પર આકારણી લાદવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો, જે આકારણી લાદવા માટે રાજ્ય સ્વીકૃતપણે અસક્ષમ હતું (જુઓ: સ્ટેટ ઓફ મૈસૂર વિરુદ્ધ વેસ્ટ કોસ્ટ પેપર મિલ્સ લિ., [૧૯૭૫] ૩ એસસીસી ૪૪૮).

હાઈકોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલું અને સામાવાળાઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલું સુધારાનું એ અર્થઘટન કે સેસ વાસ્તવમાં વેચાણ અને વપરાશ પર હતો તથા ઉત્પાદન માત્ર કરનું માપદંડ હતું, તે અસ્વીકાર્ય છે. આવું અર્થઘટન કાયદાના સ્પષ્ટ શબ્દોથી વિપરીત છે. નિઃશંકપણે, વૈધાનિક જોગવાઈની બંધારણીયતા સામેના પડકારની વિચારણા કરતી વખતે, અદાલત તેની કાયદેસરતાને માન્ય રાખવાની તરફેણમાં ઝુકાવ દાખવશે (જુઓ: સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિરુદ્ધ રંગનાથ રેડ્ડી, [૧૯૭૭] ૪ એસસીસી ૪૭૧). પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે ઝુકાવ દાખવવાની આ પ્રક્રિયામાં અદાલતે ધારાકીય સક્ષમતાના સ્પષ્ટ અભાવને પહોંચી વળવા માટે શબ્દોની કસરત કરવી પડે. જેમ કે આ અદાલતની બંધારણીય બેંચ દ્વારા મધુરમ અગ્રવાલ વિરુદ્ધ મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય, [૧૯૯૯] ૮ એસસીસી ૬૬૭ માં જણાવવામાં આવ્યું છે:

> "કોઈપણ કરવેરા સંબંધી કાયદામાં વિધાનમંડળના ઈરાદાને સંબંધિત જોગવાઈઓની ભાષા પરથી જ તારવવાનો હોય છે, વિશેષ કરીને જ્યારે ભાષા તદ્દન સાદી, સ્પષ્ટ અને અસંદિગ્ધ હોય. કર લાદતા કોઈ

અધિનિયમમાં તેની સાદી અને સીધી ભાષામાં જે જણાવવામાં આવ્યું હોય તેના કરતાં વિશેષ કાયદાના કોઈપણ અન્ય ઈરાદા કે સંચાલક હેતુનું અનુમાન લગાવવું કે તેને ધારી લેવું શક્ય નથી. કરવેરા અધિનિયમનું અર્થઘટન કરતી વખતે અદાલતે તેના આર્થિક પરિણામો કે અસરો તરફ જોવાનું હોતું નથી. તે શબ્દોના સાચા અર્થને સુનિશ્ચિત કરવા સારુ માત્ર કાયદામાં પ્રયુક્ત શબ્દો તરફ જ જોવાનું રહે છે. બાબતના આંતરિક સારતત્ત્વ કે કાયદો ઘડવા પાછળના હેતુ તરફ જોવાનું અદાલત માટે ખુલ્લું કે અનુમતિપાત્ર નથી..."

કેપ્ટિવ પાવર પ્લાન્ટ પોતાના વપરાશ માટે વીજળીનું ઉત્પાદન કરતા હોવાથી ઉત્પાદન એ વપરાશ પરના કરનું માપદંડ હતું તેવી દલીલ સ્વીકારી શકાય નહીં. સ્ટેટ ઓફ આંધ્ર પ્રદેશ વિરુદ્ધ નેશનલ થર્મલ પાવર કોર્પો. લિ., [૨૦૦૨] ૫ એસસીસી ૨૦૩ માં ઠેરવ્યા મુજબ ઉત્પાદન એ વપરાશથી પૂર્વવર્તી અને ભિન્ન તબક્કો હોઈ શકે છે તે હકીકત સિવાય પણ, આ મુદ્દાનો નિર્ણય કરવાના હેતુસર આ વિવાદમાં ઊતરવું જરૂરી નથી, કારણ કે અમારી સમક્ષના પક્ષકારોનો એ સર્વસામાન્ય કેસ છે કે વીજળીના ઉત્પાદન અને વપરાશ વચ્ચે ટ્રાન્સમિશન ખોટ થાય છે અને ઉત્પાદિત વીજળીનો જથ્થો એ જ વપરાયેલી/વેચાયેલી વીજળીનો જથ્થો હોય તે અનિવાર્ય નથી. કોઈ પણ સંજોગોમાં, ઉત્પાદિત વીજળીના મીટરિંગમાં વાસ્તવમાં અનુસરવામાં આવતી કાર્યપદ્ધતિ કરભારને બદલી શકે નહીં. "વસૂલાતની પદ્ધતિ જકાતના મૂળતત્ત્વને અસર કરતી નથી, પરંતુ તે વહીવટી અનુકૂળતા માટે માત્ર વસૂલાતના તંત્ર સાથે

સંબંધિત છે. કોઈ ચોક્કસ કિસ્સામાં કર મૂળભૂત રીતે ઉત્પાદન જકાત તરીકે રહેતો અટકી જાય છે કે કેમ, અને જકાત તથા જે વ્યક્તિ પર તે લાદવામાં આવી છે તેની વચ્ચેનો તર્કસંગત સંબંધ અસ્તિત્વ ધરાવતો બંધ થાય છે કે કેમ, તેનો નિર્ણય ચોક્કસ અધિનિયમની જોગવાઈઓના વાજબી અર્થઘટનના આધારે કરવાનો રહે છે" (જુઓ: આર.સી. જાલ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, [૧૯૬૨] સપ્લી. ૩ એસ.સી.આર. ૪૩૬). સુધારાની કલમ ૩(૨) ઉત્પાદિત વીજ ઊર્જા પરના સેસ અંગે નિર્દેશ કરે છે અને તેને આકારણીના હેતુ અને સ્વરૂપ અંગે નિર્ણાયક ગણવું જ જોઈએ.

જો મામલો ત્યાં જ અટક્યો હોત, તો અપીલો મંજૂર કરવી પડી હોત અને હાઈકોર્ટના નિર્ણયને રદ કરવો પડ્યો હોત. પરંતુ હાઈકોર્ટના નિર્ણય બાદ, મધ્ય પ્રદેશ ઉપકર (સંશોધન) અધિનિયમ, ૨૦૦૩ દ્વારા ૧૯૮૧ ના અધિનિયમમાં આગળ વધુ એક સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. ૨૦૦૩ ના સુધારા દ્વારા કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૨) ના અંતે એક સ્પષ્ટીકરણ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું. તે સ્પષ્ટીકરણ નીચે મુજબ છે:–

> "સ્પષ્ટીકરણ – આ પેટા–કલમના હેતુ માટે, ગ્રાહકને વેચવામાં આવેલ અથવા પૂરી પાડવામાં આવેલ અથવા પોતાના દ્વારા કે પોતાના કર્મચારીઓ દ્વારા વપરાશમાં લેવાયેલ વીજ ઊર્જાના એકમો પર સેસ લાદવામાં આવશે."

ત્યારે પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે આ સ્પષ્ટીકરણની અસર શું છે? શું

તેની એવી અસર થાય છે કે જે અધિનિયમની કલમ ૩(૨) હેઠળ લાદવામાં આવેલા કરના સ્વરૂપને એવી રીતે બદલી નાખે કે જેથી તે યાદી–૨ ની પ્રવિષ્ટિ ૫૩ હેઠળ માન્ય આકારણી બની જાય? અમે તેમ માનતા નથી.

સ્પષ્ટીકરણની અસર સંબંધી સિદ્ધાંતોની વિચારણા આ અદાલત દ્વારા એસ. સુંદરમ પિલ્લઈ અને અન્ય વિરુદ્ધ વી.આર. પટ્ટાભિરામન અને અન્ય, [૧૯૮૫] ૧ એસસીસી ૫૯૧ માં કરવામાં આવી હતી, જ્યાં (પૃષ્ઠ ૬૧૩ પર) જણાવવામાં આવ્યું હતું કે:

> "હવે એ સુસ્થાપિત છે કે વૈધાનિક જોગવાઈમાં ઉમેરવામાં આવેલ સ્પષ્ટીકરણ –
> (એ) અધિનિયમના પોતાના અર્થ અને ઈરાદાને સમજાવવા માટે છે,
> (બી) જ્યાં મુખ્ય કાયદામાં કોઈ અસ્પષ્ટતા કે અનિશ્ચિતતા હોય, ત્યાં તેને સ્પષ્ટ કરવા માટે જેથી તે જે મુખ્ય ઉદ્દેશ્યને પૂર્ણ કરતો જણાય છે તેની સાથે સુસંગત બની શકે,
> (સી) અધિનિયમના મુખ્ય ઉદ્દેશ્યને અર્થપૂર્ણ અને હેતુપૂર્ણ બનાવવા માટે તેને વધારાનો ટેકો પૂરો પાડવા માટે છે,
> (ડી) સ્પષ્ટીકરણ કોઈપણ રીતે કાયદામાં કે તેના કોઈપણ ભાગમાં દખલ કરી શકતું નથી અથવા તેમાં ફેરફાર કરી શકતું નથી, પરંતુ જ્યાં કોઈ ખામી રહી ગઈ હોય કે જે સ્પષ્ટીકરણના હેતુ માટે સુસંગત હોય, ત્યાં દૂષણને ડામવા અને કાયદાના ઉદ્દેશ્યને આગળ ધપાવવા માટે તે

કાયદાના સાચા તાત્પર્ય અને ઈરાદાનું અર્થઘટન કરવામાં અદાલતને મદદ કે સહાય કરી શકે છે, અને

(ઇ) જોકે, તે કોઈ વ્યક્તિને કાયદા હેઠળ પ્રાપ્ત થયેલા કોઈ વૈધાનિક અધિકારને છીનવી શકતું નથી અથવા અન્ય વૈધાનિક જોગવાઈની અસરને નાબૂદ કરે તેવું અર્થઘટન કરી શકાય નહીં."

તે કેસમાં આ કોર્ટ દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે સ્પષ્ટીકરણ કર લાદણીના બોજમાં ફેરફાર કરતું હોય કે તેમાં દખલ કરતું હોય તે રીતે વાંચી શકાય નહીં. ઇન્ડિયન એલ્યુમિનિયમ કંપની વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય, [૧૯૯૬] ૭ એસસીસી ૬૩૭, ૬૬૩ ના કેસમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું હતું કે વિધાનમંડળ પાસે અમાન્ય કર લાદણીને માન્ય ઠેરવવાની અને પશ્ચાતવર્તી અસરથી તેમ કરવાની સત્તા છે. ન્યાયિક રીતે અમાન્ય ઠરાવાયેલા કાયદાના સંદર્ભમાં આપવામાં આવેલો નિષેધ લાગુ પડશે નહીં, કારણ કે ૨૦૦૩ ના અધિનિયમના પ્રખ્યાપન સુધી ૨૦૦૧ ના સુધારાને કોઈપણ કોર્ટ દ્વારા અમાન્ય ઠરાવવામાં આવ્યો ન હતો. વિધાનમંડળ કર અથવા જકાતના સ્વરૂપને અસ્વીકાર્યમાંથી સ્વીકાર્યમાં પણ બદલી શકે છે પરંતુ તે કર અથવા લાદણી તેની ધારાકીય સક્ષમતાની મર્યાદામાં હોવી જોઈએ. આ સિદ્ધાંતો ૨૦૦૩ ના સુધારાને લાગુ પડશે નહીં કારણ કે તે કલમ ૩(૨) ના એક સ્પષ્ટીકરણના સ્વરૂપમાં છે.

અહીં સ્પષ્ટીકરણ લાદણીના સ્વરૂપને બદલી શકતું નથી અને બદલવાનો દાવો પણ કરતું નથી. કર લાદતી કલમ કલમ ૩(૨) જ રહે છે અને કલમ ૩(૨)

વિદ્યુત ઊર્જાના ઉત્પાદન પર સેસ લાદવાનું ચાલુ રાખે છે. કલમ ૩(૨) કર લાદતી કલમ બનશે તેવું જણાવવા માટે તેમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો નથી. સામાવાળાઓના જણાવ્યા અનુસાર, સ્પષ્ટીકરણ માત્ર કલમ ૩(૨) માં રહેલી કોઈપણ અસ્પષ્ટતાને દૂર કરવાનો હેતુ પાર પાડે છે અને તેના હેઠળ લાદવામાં આવેલા સેસના ઉદ્દેશ્યની પુનઃપુષ્ટિ કરે છે.

સ્પષ્ટીકરણમાં વપરાયેલો શબ્દપ્રયોગ એવો છે કે "કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૨) ના હેતુ માટે, વેચવામાં આવેલા અથવા સપ્લાય કરવામાં આવેલા વિદ્યુત ઊર્જાના એકમો પર સેસ લાદવામાં આવશે". કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૨) નો હેતુ ઉત્પાદન પર કર લાદવાનો ચાલુ રહ્યો હોવાથી, આ સંદર્ભમાં 'લાદવામાં આવેલ' શબ્દનો અર્થ વધુમાં વધુ 'આકારણી' થઈ શકે, 'લાદણી' નહીં. સામાવાળાઓનો એવો કેસ નથી કે સ્પષ્ટીકરણ દ્વારા કોઈ નવો અથવા વધારાનો કે વૈકલ્પિક સેસ દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. આમ સ્પષ્ટીકરણ છતાં, કલમ ૩(૨) હેઠળનો કરબોજ માત્ર વિદ્યુત ઊર્જાના એકમોના ઉત્પાદન પર જ ચાલુ રહે છે અને અન્ય કશા પર નહીં. કલમ ૩ ની પેટા–કલમ (૨) નો પરંતુક ચોક્કસ કિસ્સાઓમાં ઉત્પાદિત વિદ્યુત ઊર્જાને સેસમાંથી બાકાત રાખવાનું ચાલુ રાખે છે. આ સ્પષ્ટીકરણને જો મુખ્ય જોગવાઈ સાથે વાંચવામાં આવે, તો તે કેટલાક વિરોધાભાસો અને અસ્પષ્ટતા ઊભી કરે છે.

કરદાતાને બંધનકર્તા બનવા માટે કર લાદતી જોગવાઈ સુસ્પષ્ટ, નિશ્ચિત અને સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ. અધિનિયમની અન્યથા અપરિવર્તિત રહેલી કલમ

૩(૨) માં સ્પષ્ટીકરણ દાખલ કરવાનું પરિણામ એક અસાધારણ રીતે ક્ષતિપૂર્ણ રીતે ઘડાયેલી જોગવાઈ છે.

૨૦૦૩ નો સુધારો દેખીતી રીતે જ કલમ ૩(૨) માં રહેલી સ્પષ્ટ ભૂલને સુધારવાના હેતુથી દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, જે ઉદ્દેશ્ય સ્પષ્ટીકરણ દાખલ કરીને પ્રાપ્ત કરી શકાય નહીં, કારણ કે સ્પષ્ટીકરણ કર લાદણીના બોજમાં ફેરફાર કરતું હોય કે તેમાં દખલ કરતું હોય તે રીતે વાંચી શકાય નહીં (જુઓ સ્પેન્સર વિરુદ્ધ મેટ્રોપોલિટન બોર્ડ ઓફ વર્ક્સ, [૧૮૮૨] ૨૨ સીએચ. ડી. ૧૪૨, ૧૬૧ અને સરખાવો મેટ્રોપોલિટન વોટર બોર્ડ વિરુદ્ધ એલ.બી. એન્ડ એસ.સી. રેલ્વે, [૧૯૧૦] ૨ કે.બી. ૮૯૦, ૮૯૫, કોઝેન્સ હાર્ડી એમ.આર.).

તેથી, અમારો એવો સુવિચારિત મત છે કે, જ્યાં સુધી પોતાના કેપ્ટિવ વપરાશ માટે વીજળીનું ઉત્પાદન કરતા ઉત્પાદકોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી, કલમ ૩(૨) હેઠળ તમામ સંબંધિત સમયે આકારણી કરવા પાત્ર સેસ માત્ર વિદ્યુત ઊર્જાના એકમોના ઉત્પાદન પર જ છે અને આ સ્પષ્ટીકરણ કરના સ્વરૂપને એક કાયદાકીય રીતે અસ્વીકાર્ય લાદણીમાંથી સ્વીકાર્ય કર લાદણીમાં બદલવાનું કોઈ કાર્ય કરતું નથી.

સુધાર અધિનિયમની કલમ ૧૨(૩)

મધ્ય પ્રદેશ વિદ્યુત સુધાર અધિનિયમ, ૨૦૦૦ (જે હવે પછી 'સુધાર અધિનિયમ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) ની કલમ ૧૨(૩) ના ઉલ્લંઘનના આધાર પર ૧૯૮૧ ના અધિનિયમની કલમ ૩(૨) સામે કરવામાં આવેલા પડકારનો નિર્ણય

કરવો, સદરહુ કલમના અમારા અર્થઘટન અને તે ધારાકીય સક્ષમતા વગરનો કાયદો હોવાના અમારા તારણને ધ્યાનમાં લેતાં આ તબક્કે જરૂરી જણાતું નથી. તેમ છતાં, સુધાર અધિનિયમની કલમ ૧૨(૩) ના કાર્યક્ષેત્ર અને વ્યાપ અંગે બંને પક્ષકારો દ્વારા ખૂબ જ ઊંડાણપૂર્વક દલીલો રજૂ કરવામાં આવી હોવાથી, અમે આ વિવાદને કોઈ નિરાકરણ વિના અનુત્તરિત છોડી દેવો યોગ્ય ગણતા નથી.

સુધાર અધિનિયમ ૧૫.૨.૨૦૦૧ ના રોજ રાષ્ટ્રપતિની અનુમતિ પ્રાપ્ત થયા બાદ ૨૦.૨.૨૦૦૧ ના રોજ મધ્ય પ્રદેશ ગેઝેટ (અસાધારણ) માં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો. આ અધિનિયમની કલમ ૧(૩) હેઠળ, રાજ્ય સરકાર જાહેરનામા દ્વારા જે તારીખ નિયત કરે તે તારીખથી તે અમલમાં આવ્યો હતો. આ રીતે નિયત કરવામાં આવેલી તારીખ ૩.૭.૨૦૦૧ હતી. સામાવાળા–રાજ્ય દ્વારા જેનું કથિતપણે ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું છે તે કલમ ૧૨(૩) નીચે મુજબ વંચાય છે:

> "૧૨(૩). રાજ્ય સરકાર પોતે જારી કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકતી હોય તેવા કોઈપણ નીતિ વિષયક નિર્દેશના સંબંધમાં અથવા વીજ ઉદ્યોગને અસર કરતો હોય તેવો કોઈ કાયદો ઘડવાનો પ્રસ્તાવ હોય તેના સંબંધમાં પંચ સાથે વિચારવિમર્શ કરશે અને રાજ્ય સરકાર નિર્દિષ્ટ કરે તેવા વાજબી સમયની અંદર પંચ દ્વારા આપવામાં આવેલી કોઈ ભલામણ હોય તો તે તેને યોગ્ય રીતે ધ્યાનમાં લેશે."

મહારાજ ઉમેગ સિંહ અને અન્ય વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૫૫] ૨ એસસીઆર ૧૬૪ ના કેસમાં કાયદાના અધિકૃત ચુકાદાને ધ્યાનમાં લેતાં, એ બાબતે કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે જ્યાં સુધી ખુદ બંધારણમાં જ પ્રતિબંધ સમાવિષ્ટ ન હોય, ત્યાં સુધી બંધારણની ૭મી અનુસૂચિની યાદી (૨) અને (૩) માં નિર્દિષ્ટ ધારાકીય વિષયોના દાયરામાં કાયદો ઘડવાની પોતાની સંપૂર્ણ સત્તાઓનો પ્રયોગ કરવાથી રાજ્ય વિધાનમંડળને નિયંત્રિત કરી શકાય નહીં. તે કેસમાં અરજદાર દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ભારતીય સંઘ દ્વારા તેમને આપવામાં આવેલા ખાતરી પત્રોને કારણે બોમ્બે વિધાનમંડળ બોમ્બે મર્જ્ડ ટેરિટરીઝ એન્ડ એરિયાઝ (જાગીર્સ એબોલિશન) એક્ટ, ૧૯૫૩ ઘડી શકે નહીં. આ કોર્ટે એવું ઠરાવીને તે રજૂઆત ફગાવી દીધી હતી કે રાજ્ય વિધાનમંડળ તે ખાતરીથી બંધાયેલું નથી: "રાજ્ય વિધાનમંડળની ધારાકીય સક્ષમતા માત્ર બંધારણીય પ્રતિબંધો દ્વારા જ મર્યાદિત થઈ શકે છે અને કોઈપણ કરાર કે સંધિ દ્વારા તેને સીમિત કરી શકાય નહીં". સામાવાળાઓએ એવી દલીલ કરી છે કે આ જોગવાઈ રાજ્યની ધારાકીય સત્તાઓને મર્યાદિત કરતી નથી, કારણ કે કલમ ૧૨(૩) વિધાનમંડળની સત્તાઓને નિયંત્રિત કરતી નથી અને નિયંત્રિત કરી પણ શકતી નથી.

સવાલ એ છે કે શું કલમ ૧૨(૩) રાજ્યની કાયદો ઘડવાની સત્તા પર નિયંત્રણ તરીકે કામ કરે છે? પેટા-કલમ (૩) માં "તે જારી કરવા માંગતી હોય તેવા કોઈપણ નીતિ નિર્દેશ" અથવા "વીજ ઉદ્યોગને અસર કરતો કાયદો ઘડવાના કોઈપણ પ્રસ્તાવ" નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. તે રાજ્યને કાયદો ઘડતા

અટકાવતી નથી પરંતુ માત્ર એટલું જ જણાવે છે કે કોઈપણ કાયદો પ્રસ્તાવિત કરતા પહેલાં, સરકારે "પંચ દ્વારા આપવામાં આવેલી ભલામણ, જો કોઈ હોય તો, તેને યોગ્ય રીતે ધ્યાને લેવી" જોઈશે. આ કાયદાને રદ કરવાનો વિકલ્પ રાજ્ય વિધાનમંડળ પાસે ઉપલબ્ધ હતો અને હજુ પણ છે. જ્યાં સુધી તે અમલમાં રહે છે, ત્યાં સુધી એવું માની લેવું જોઈએ કે તે કેવળ નિરર્થક કવાયત ન હતી અને કલમ ૧૨ ની પેટા–કલમ (૩) ના શબ્દોને ચોક્કસપણે કોઈ અસર આપવી જ જોઈએ. અમે જે રીતે આ પેટા–કલમનું અર્થઘટન કરીએ છીએ તે મુજબ, તે નીતિ ઘડવૈયાઓ માટે એક આદેશ છે જેમના માટે કાયદો પ્રસ્તાવિત કરતા પહેલાં રાજ્ય નિયમનકારી પંચ સાથે પરામર્શ કરવો જરૂરી છે.

સુધાર અધિનિયમ હેઠળ, રાજ્ય પંચ એ એક વિધિક વ્યક્તિત્વ ધરાવતી કાનૂની સંસ્થા છે [કલમ ૩(૧)]. કલમ ૪ અનુસાર, પંચના સભ્યો ઇજનેરી, નાણાં, વાણિજ્ય, અર્થશાસ્ત્ર, કાયદાશાસ્ત્ર અથવા વહીવટી વ્યવસ્થાપનના ક્ષેત્રોમાં વિશિષ્ટ લાયકાત ધરાવતી તેમજ વીજળીના ઉત્પાદન, પ્રવહન, વિતરણ અથવા વીજળીના પુરવઠામાં અથવા વીજળી સાથે સંકળાયેલી નાણાકીય, આર્થિક કે વાણિજ્યિક બાબતોમાં પ્રત્યક્ષ અનુભવ ધરાવતી વ્યક્તિઓ હોવી આવશ્યક છે. વ્યાપક રીતે કહીએ તો, પંચનું મૂળભૂત કાર્ય સમગ્ર રાજ્યમાં વીજ ઉદ્યોગનું યોગ્ય નિયમન કરવાનું છે. સુધાર અધિનિયમની પ્રસ્તાવના એ બાબત સ્પષ્ટપણે નિર્દેશિત કરે છે કે, અન્ય બાબતોની સાથોસાથ, એક વીજ નિયમનકારી પંચની રચના કરવા માટે તેમજ સમગ્ર રાજ્યમાં વીજ ઉદ્યોગની પુનઃરચના કરવા માટે આ અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો

હતો. એ બાબત તદ્દન સ્પષ્ટ છે કે વીજળી સંબંધિત કોઈપણ નીતિ ઘડતાં પૂર્વે અથવા કોઈપણ પ્રકારનો કાયદો પ્રસ્તાવિત કરતાં પહેલાં, નિષ્ણાતોની આ સર્વોચ્ચ સંસ્થાની સલાહ અત્યંત મૂલ્યવાન સાબિત થશે.

એ વાત સાચી છે કે સુધાર અધિનિયમ, ૨૦૦૦ વાદગ્રસ્ત વટહુકમ બહાર પાડવા પૂર્વે સરકારી ગેઝેટમાં પ્રકાશિત થયો હોવા છતાં, તે સદર વટહુકમ બહાર પાડ્યા પછી અમલમાં આવ્યો હતો. તેમ છતાં, વટહુકમનું સ્થાન લેનાર અધિનિયમ એક વિધેયક તરીકે ત્યારે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો જ્યારે સુધાર અધિનિયમ કાર્યરત હતો અને ૨૦૦૩ માં કલમ ૩(૨) માં સ્પષ્ટીકરણ ઉમેરવામાં આવ્યું ત્યારે તે ચોક્કસપણે અસ્તિત્વમાં હતો. વાદગ્રસ્ત કાયદા દ્વારા સેસ લાદવાથી વીજ ઉદ્યોગ પર પ્રતિકૂળ અસર થતી હોવા છતાં, રાજ્ય સરકાર દ્વારા કોઈપણ તબક્કે પંચ સાથે કોઈ વિચાર–વિમર્શ કરવામાં આવ્યો ન હતો તે બાબત નિર્વિવાદપણે સ્વીકૃત છે.

ધારાસભાએ શા માટે આ ફરજિયાત આદેશ અથવા પૂર્વ વિચાર–વિમર્શની કાનૂની જોગવાઈ કરી તેની સાથે અમારે કોઈ નિસ્બત નથી, પરંતુ નિર્ણય લેવા પૂર્વેના તબક્કે વિચાર–વિમર્શનું મહત્વ નારાયણન શંકરન મૂસ વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય અને અન્ય, [૧૯૭૪] ૨ એસ.સી.આર. ૬૦, પૃષ્ઠ ૭૦ માં સ્પષ્ટપણે માન્ય રાખવામાં આવ્યું છે:–

"..... પ્રથમ છાપ અને કામચલાઉ મંતવ્યો આખરી વિચારો અને અંતિમ નિર્ણયો બની જવાનું વલણ ધરાવે છે. તેઓ તપાસકર્તાના મન પર

અચેતનપણે એવી રીતે સ્થિર થઈ જાય છે જેવી રીતે ટેલિસ્કોપના કાચ પર અગોચર ધૂળના રજકણો જામી જઈ તેને ખોટા પ્રકાશથી પ્રકાશિત કરે છે અને તેનું અવલોકન કરવાની વસ્તુઓના વાસ્તવિક આકારને વિકૃત કરી નાખે છે. તેથી જ એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે સમય પૂર્વેનું અનુમાન એ વિજ્ઞાન માટે અભિશાપ સમાન છે. રદ કરવાનો ઈરાદો ધરાવતી સંભવિત સત્તા, જેણે રદ કરવાનો પ્રાથમિક નિર્ણય લઈ લીધો હોય અને રદ કરવા માટેની શરતો પણ ઘડી કાઢી હોય, તે આખરે અચેતનપણે તે નિર્ણયની જ પુષ્ટિ કરવા તરફ લલચાશે: તે તપાસની કોઈપણ નવી અને વૈકલ્પિક દિશાઓ માટે પોતાનું મન ખુલ્લું રાખવાને બદલે, પોતાના વલણને યોગ્ય ઠેરવવાના આત્મ-સમર્થનમાં પોતાનું મન બંધ કરી દેવાનું વલણ દાખવશે....."

સુધાર અધિનિયમની કલમ ૧૨(૩) ના સંદર્ભમાં વિચાર-વિમર્શ ન કરવાનું પરિણામ એ ધારાકીય સક્ષમતા વગરનો કાયદો નહીં, પરંતુ એક નિષ્ણાત વૈધાનિક સંસ્થા સાથે પરામર્શ કરવાની હિતકારી આવશ્યકતાના ઉલ્લંઘનમાં રજૂ કરવામાં આવેલો કાયદો બનશે. કાયદો પ્રસ્તાવિત કરતાં પહેલાં નિષ્ણાતોની સંસ્થા સાથે વિચાર-વિમર્શ કરવાની આ વૈધાનિક આવશ્યકતા, અન્ય કોઈપણ બાબત ઉપરાંત, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળના પડકાર સામે એક અંતર્ગત રક્ષણાત્મક ઉપાય તરીકે ચોક્કસપણે કાર્ય કરશે.

તેમ છતાં, માત્ર આવા બિન-પરામર્શના કારણસર જ ૧૯૮૧ ના

અધિનિયમની કલમ ૩(૨) બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪ નું ઉલ્લંઘન કરે છે કે કેમ તે નક્કી કરવાનું અમે પ્રસ્તાવિત કરતા નથી, તેમજ ૨૦ પૈસાનો સેસ વધારે પડતો છે કે કેમ, કે પછી અનુચ્છેદ ૧૪ ને લગતા અપીલકર્તાઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા અન્ય આધારો અંગે પણ અમે કોઈ નિર્ણય આપવાનું પ્રસ્તાવિત કરતા નથી. અમે સુધાર અધિનિયમની જોગવાઈઓનો ઉલ્લેખ માત્ર એટલા માટે કર્યો છે જેથી રાજ્ય સરકાર ભવિષ્યમાં કલમ ૧૨(૩) ની જોગવાઈઓને સુસંગત રહીને કાર્ય કરી શકે.

૨૦૦૨ ની સિવિલ અપીલ નં. ૨૦૦૩ માં ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદો ૨૦૨, ૨૦૪, ૨૦૭, ૨૬૦ અને ૨૬૭ નું ઉલ્લંઘન થયું હોવાનો આક્ષેપ કરીને કલમ ૩ ની પેટા–કલમો (૩), (૪) અને (૫) ની બંધારણીય કાયદેસરતા અને વૈધતા સામે એક વધારાનો પડકાર ઉઠાવવામાં આવ્યો છે.

આ કાનૂની રજૂઆતને યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં સમજવા અને તેનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે, આપણે આ પેટા–કલમોની કાનૂની અસરોનું સંક્ષિપ્તમાં પુનરાવલોકન કરી શકીએ છીએ. પેટા–કલમ (૩) હેઠળ, પેટા–કલમો (૧) અને (૨) હેઠળ લાદવામાં આવેલા સેસની તમામ ઉપજને સૌપ્રથમ રાજ્યની એકત્રિત નિધિમાં જમા કરાવવી જરૂરી છે અને કાયદા દ્વારા યોગ્ય વિનિયોગ કરવામાં આવ્યા પછી, રાજ્ય સરકાર અગાઉના નાણાકીય વર્ષમાં વસૂલ કરવામાં આવેલી સેસની ઉપજ જેટલી રકમ રાજ્યની એકત્રિત નિધિમાંથી ઉપાડી શકે છે અને તેને ઊર્જા વિકાસ નિધિ તરીકે ઓળખાતા એક અલગ ભંડોળ ખાતે જમા

કરી શકે છે. ઊર્જા વિકાસ નિધિ ખાતે કરવામાં આવતી આ જમા રકમ એ રાજ્ય સરકારની એકત્રિત નિધિ પર પ્રભારીત થયેલો ખર્ચ છે. પેટા–કલમ (૪) એવી સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરે છે કે ઊર્જા વિકાસ નિધિ ખાતે આ રીતે જમા કરવામાં આવેલી રકમનો ઉપયોગ રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવેલા અમુક ચોક્કસ હેતુઓ માટે જ કરવામાં આવશે. જો ભંડોળ જે હેતુ માટે વાપરવામાં આવી રહ્યું છે તે હેતુ પેટા–કલમ (૪) હેઠળ આવે છે કે નહીં તેવો કોઈપણ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય, તો પેટા–કલમ (૫) હેઠળ તે બાબત પર રાજ્ય સરકારનો નિર્ણય આખરી અને નિર્ણાયક ગણાશે. ૨૦૦૨ ની સિવિલ અપીલ નં. ૨૦૦૩ માં અપીલકર્તાઓનો એવો સ્પષ્ટ કેસ છે કે પેટા–કલમો (૩), (૪) અને (૫) માં પૂરી પાડવામાં આવેલી કાનૂની પ્રક્રિયા રાજ્યની એકત્રિત નિધિ સાથે સંબંધિત બંધારણીય જોગવાઈઓથી વિપરીત અને વિસંગત છે. કલમ ૩(૨) હેઠળ સેસ લાદવાની મૂળભૂત બાબત અંગે જ અપીલકર્તાઓની રજૂઆતો અને દલીલો અમે સ્વીકારી લીધી હોવાના પરિણામે, આ પ્રશ્નનો ન્યાયિક નિર્ણય કરવો જરૂરી જણાતો નથી.

સંજોગોને ધ્યાને લેતાં, અમે આ તમામ અપીલો મંજૂર કરીએ છીએ. ૨૦૦૧ ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અને ૨૦૦૩ માં સુધારવામાં આવેલી ઉપકર અધિનિયમ, ૧૯૮૧ ની કલમ ૩(૨) રાજ્યની ધારાકીય સક્ષમતાની બહાર હોવાના કારણે ભારતના બંધારણની દ્રષ્ટિએ ગેરબંધારણીય જાહેર કરવામાં આવે છે. સામાવાળાઓ દ્વારા કલમ ૩(૨) હેઠળ વસૂલ કરવામાં આવેલી રકમોનો જ્યાં સુધી સંબંધ છે, આ વસૂલાત એક અર્થમાં

હાઇકોર્ટના નિર્ણય દ્વારા સંરક્ષિત હતી. આ 'સંરક્ષણ' ત્યારે અનિશ્ચિત બની ગયું હતું જ્યારે આ કોર્ટે ૧ લી માર્ચ, ૨૦૦૨ ના રોજ ખાસ પરવાનગી અરજીઓ પર લીવ મંજૂર કરતી વખતે એવી સ્પષ્ટતા સાથે વચગાળાની દાદ આપવાનો ઇનકાર કર્યો હતો કે વ્યાજ સહિત રકમ પરત કરવાનો પ્રશ્ન એ આખરી સુનાવણી સમયે નક્કી કરવાનો મુદ્દો હતો. આ સંજોગોમાં, અમે નિર્દેશ આપીએ છીએ કે સામાવાળાઓ ૧ લી માર્ચ, ૨૦૦૨ પછી એકત્રિત કરેલો સેસ વાર્ષિક ૯% ના વ્યાજ સહિત અપીલકર્તાઓને પરત ચૂકવવા માટે જવાબદાર રહેશે. જોકે, ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ કરવામાં આવતો નથી.

રીટ પિટિશન (સિવિલ) નં. ૩૫૬/૨૦૦૨ અને ૨૩૬/૨૦૦૩.

અમારા ઉપરોક્ત ચુકાદા અનુસાર, આ રીટ અરજીઓનો તે મુજબ આથી આખરી નિકાલ કરવામાં આવે છે.

અપીલો મંજૂર કરવામાં આવે છે / અરજીઓનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========